

COVID-19 KORKUSUNUN TÜKENMİŞLİK SENDROMU ÜZERİNE ETKİSİ: HASTANE ÇALIŞANLARI ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Dr. Haydar HOŞGÖR

Uşak Üniversitesi

Sağlık Hizmetleri MYO

haydar.hosgor@usak.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1174-1184

Uzm. Mevlüt YAMAN

İstanbul Üniversitesi

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi

mevlutyaman74@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5323-2310

Öz

Bu çalışmanın temel amacı tükenmişlik sendromu üzerinde Covid-19 korkusunun etkisini incelemektir. Şubat 2021'in ikinci yarısında gerçekleştirilen bu kesitsel çalışma 244 hastane çalışanın katılımıyla tamamlanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklere ek olarak t-testi, ANOVA, Pearson korelasyon ve basit regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda hastane çalışanlarının yaklaşık %28'inin potansiyel tükenmişlik riskine sahip oldukları, yaklaşık %5'inin ise tükenmişlik dolayısıyla profesyonel yardıma ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Hastane çalışanlarının orta düzeyde bir Covid-19 korkusuna sahip oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki unvan ve Covid-19 pozitif tanısı alıp almama durumları ile Covid-19 Korkusu ve Tükenmişlik Sendromu ölçekleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Tek anlamlı farklılığın katılımcıların yaş düzeyi ile tükenmişlik düzeyi ortalamaları arasında olduğu ve gençlerin tükenmişlik sendromundan daha fazla muzdarip oldukları ortaya konulmuştur. Katılımcıların Covid-19 korku düzeyi ortalamaları ile tükenmişlik ortalamaları arasında orta düzeyde (r: 0,473) bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların tükenmişlik sendromu düzeyleri üzerinde Covid-19 korkusu düzeylerinin %22,4'lük bir etkisi olduğu hesaplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Korku, Tükenmişlik, Sağlık Sektörü.

JEL Kodu: I10, I12, I18

EFFECT OF THE FEAR OF COVID-19 ON THE BURNOUT SYNDROME: THE SAMPLE OF HOSPITAL STAFF

Abstract

The main purpose of this study is to examine the effect of Covid-19 fear on burnout syndrome. This cross-sectional study, conducted in the second half of February 2021, was completed with the participation of 244 hospital staff. In addition to descriptive statistics, t-test, ANOVA, Pearson's correlation and simple regression analysis were used in the analysis of the data. As a result of the study, it was determined that approximately 28% of hospital employees have a potential risk of burnout, and approximately 5% need professional help due to burnout. It has been determined that hospital staff have a moderate fear of Covid-19. It was determined that there was no statistically significant difference between the participants' gender, marital status, education level, professional title, and whether they were diagnosed with Covid-19 positive or not, and the scales of Covid-19 fear and Burnout Syndrome. It has been demonstrated that the only significant difference is between the age level of the participants and their average burnout level and that the young people suffer from burnout syndrome more. A moderate relationship ($r: 0,473$) was found between the participants' mean Covid-19 fear level and their burnout averages. Besides, it has been calculated that the fear of Covid-19 has an effect of 22.4% on the burnout syndrome levels of the participants.

Keywords: Covid-19, Fear, Burnout, Health Sector.

JEL Code: I10, I12, I18

GİRİŞ

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan Coronavirüs hastalığı (Covid-19), şu anda küresel çapta acil bir halk sağlığı sorunudur (Hu vd, 2020: 1). Johns Hopkins Üniversitesi Coronavirüs Resource Center (2021)'in raporuna göre, 11 Nisan 2021 tarihi itibarıyla 192 ülkede toplam 134 milyondan fazla doğrulanmış vaka ve 2,9 milyondan fazla ölüm gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise bu rakamlar yaklaşık 3,75 milyon doğrulanmış vaka ve yaklaşık 33.500 ölüm dolaylarındadır. Bir diğer taraftan dünya genelinde doğrulanmış tüm vakaların %6'sını sağlık sektöründe çalışanların oluşturduğu da bilinmektedir (Labrague ve de Los Santos, 2020: 2). Pandemi döneminde artan vaka ve ölüm sayıları karşısında tüm dünyada deneyimlendiği üzere Türkiye'de de sağlık bakım kaynaklarının aşırı tüketimi söz konusu olmuş ve de özellikle virüsle mücadelede ön saflarda yer alan hastane çalışanlarının sorumluluk ve fedakarlık alanları daha da genişlemiştir (Hoşgör vd., 2020: 869). Pandemiyle birlikte daha da artış gösteren iş yükü, bir taraftan hastane çalışanlarının tükenmişlik düzeylerini yükseltirken, diğer yandan onları korku, stres ve anksiyete gibi psikolojik yönlerden savunmasız hale getirmiştir. Dolayısıyla Covid-19 pandemisi döneminde hastane çalışanlarının bu yeni tür virus karşısındaki korkularını ve tükenmişlik düzeylerini tetikleyen mekanizmaların anlaşılması ve onların ortadan kaldırılması oldukça önem arz etmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda ilk olarak Covid-19 pandemisi döneminde hastane çalışanlarında Covid-19 korkusu ve tükenmişliği konuları ele alınmakta ve bu iki değişken arasındaki ilişkiler mevcut literatür kapsamında irdelenmektedir.

1.1. Pandemi Döneminde Hastane Çalışanlarında Covid-19 Korkusu

Korku; fizyolojik ve psikolojik olarak her ne kadar istenmeyen bir duygu olsa da, insanoğlunun çeşitli risklerden kaçınma davranışlarında itici bir güç olduğu bilinmektedir (Paksoy, 2020: 141). Dolayısıyla Covid-19 virüsünün olası etkilerinden korkmak, hastalığa yakalanmamak için önemli bir motivasyon kaynağı olarak düşünülebilir.

Covid-19 pandemisi genel nüfus üzerinde, özellikle de hastane çalışanları üzerinde, psikolojik bir etkiye sahiptir. Bu grup, genellikle ölümcül olarak nitelendirilen virüs tehdidine sürekli maruz kalmakta (Martínez-López vd., 2020) ve dolayısıyla Covid-19 korkusunu daha yoğun hissedebilmektedir. Diğer yandan Covid-19 fobisi (koronafobi); depresyon, genel anksiyete, ölüm anksiyetesi, intihar düşüncesi ve aşırı umutsuzluk gibi ruhsal sağlık sorunlarıyla ilişkilendirilmektedir (Lee vd., 2020). Başka bir ifadeyle; hastane çalışanlarının enfekte olma risklerinin daha fazla olması, beraberinde ölüm korkusunu da getirebilmekte ve bu durum onların gelecekte beklentilerini yok edebilmektedir. Covid-19 pozitif tanısı alma korkusunu yüksek düzeyde duyumsayan hastane personeli, kendilerini daha depresif hissedebilmekte ve hatta kimi zaman intihar girişiminde bulunabilmektedirler.

Covid-19 pandemisinin önemli psikolojik yönlerinden biri olan korku, farklı pozisyonlarda ve görev unvanlarında faaliyet gösteren hastane personelinde yüksek düzeydedir. Özgünay vd. (2021)'nin çalışmasında da pandeminin ilk dönemlerinde Covid-19 yoğun bakım ünitesinde çalışan anestezi uzmanlarının algıladıkları korku düzeyi daha yüksek saptanmıştır. Ayrıca hekimlerin sigara kullanma alışkanlıklarında değişiklikler görüldüğü ve %1,3'ünün antidepresan tedavisi görmeye başladığı da rapor edilmiştir.

Labrague ve de Los Santos (2020) tarafından Filipinler'de yapılan bir çalışmada, hemşirelerin ortalamanın üzerinde bir Covid-19 korkusuna sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların Covid-19 korku düzeyleri arttıkça iş tatminlerinin azaldığı, psikolojik sıkıntı ve işten ayrılma niyetlerininse arttığı ortaya konulmuştur. Bakıoğlu vd. (2020)'nin çalışmasında da katılımcıların ortalamanın üzerinde bir Covid-19 korkusuna sahip oldukları ve Covid-19 korkusu düzeyleri arttıkça stres, anksiyete ve depresyon düzeylerinin de anlamlı olarak yükseldiği raporlanmıştır. Covid-19 fobisi yaşayan sağlık çalışanlarının dikkatlerinin büyük bir kısmını hastalık tehdidinde yöneltmiş olmaları, onların iş ve aile yaşamlarını olduğu kadar hasta bakımı planlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Mora-Magaña vd., 2020). Aile üyelerine virüs bulaştırma riski, zayıflayan aile ilişkileri, yoğun çalışma temposundan tükenme, hasta bakım kalitesindeki düşmeler, azalan iş tatmini ve artan işten ayrılma niyeti bu olumsuzluklar arasında gösterilebilir. Dolayısıyla hastane personelinin Covid-19 korkusuyla etkili olarak başa çıkabilmelerine yardımcı olacak destek programlarının planlanması hem hizmet sunucuları hem de hizmet alıcıları açısından oldukça önem arz etmektedir.

1.2. Pandemi Döneminde Hastane Çalışanlarında Tükenmişlik Sendromu

Modern çalışma hayatının en önemli sorunlarından biri olan tükenmişlik kavramı; işgörenin, işin ana amacından sapması ve hizmet sunduğu bireylerle gerçekten ilgilenmemesidir (Maslach vd., 2001). Depresyonun aksine özellikle işle ilgili olan tükenmişliğin en yaygın semptomları; duygusal tükenmişlik hissi, sinizm, duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusundaki azalmadır (Bradley ve Chahar, 2020). Bu türden semptomların erken teşhis edilmesinde, işgörenlerde tükenmişliğe yol açan kaynakların net olarak bilinmesi kilit bir öneme sahiptir. Buradan hareketle sağlık çalışanlarında tükenmişlik sendromu hakkında yapılan meta-analitik bir araştırmada; iş yükünün fazlalığı, sosyal desteğin eksikliği, kurumsal ödül mekanizmasının yetersizliği, çalışanların yönetsel süreçlerde yeterince söz sahibi olamaması, geribildirim noksanlığı, kuruma olan aidiyet duygusunun düşüklüğü ve işyeri adaletinin etkili şekilde sağlanamaması gibi duyguların tükenmişliği ciddi düzeyde artırdığı ortaya konulmuştur (Çakır ve Tang, 2018: 55). Özellikle Covid-19 pandemisi döneminde bu türden yıkıcı duyguların, hastane personeli tarafından daha fazla sıklıkta ve şiddette deneyimlendiğini ifade etmek mümkündür. Örneğin; pandemi döneminde yoğun çalışma temposu, her gün onlarca ölüm vakasıyla yüzleşme durumu, hatta kimi zaman yakınlarının/sevdiklerinin vefatına tanık olma durumu, virüs dolayısıyla eş ve/veya çocuklarla bir arada olamama hali gibi daha pek çok faktörün sağlık çalışanlarının tükenmişlik düzeylerini artırdığı ifade edilebilir.

Covid-19 pandemisi döneminde, karantinadaki bireylerin stres, korku, hayal kırıklığı ve tükenmişlik gibi çeşitli psikolojik sorunlar deneyimlediğini ortaya koyan çalışmalar dikkat çekicidir (Brooks vd., 2020; Talae vd., 2020). Bilhassa hasta ve hasta yakınlarıyla doğrudan temas halinde olan sağlık hizmet sunucularının (hekim, hemşire, ebe, sağlık teknisyeni ve yardımcı sağlık personeli gibi) ve sağlık dışı hizmet sunucularının (hasta karşılama ve kayıt, faturalama, güvenlik, otopark görevlileri gibi idari ve destek personeli) daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip oldukları belirtilebilir. Nitekim literatürde bu yargıyı destekleyen bulgular mevcuttur. Örneğin Covid-19 salgınının psikolojik etkisini belirlemek amacıyla sağlık profesyonellerinin katılımıyla İtalya’da yürütülen bir çalışmada, katılımcıların %35,7’sinin orta düzeyde, %31,9’unun ise ciddi düzeyde duygusal tükenmişlik deneyimledikleri rapor edilmiştir (Giusti vd., 2020).

Hekimler üzerinde Mısır’da yürütülmüş bir çalışmada; katılımcıların %20’sinin yüksek düzeyde duygusal tükenmişliğe, %71’inin yüksek düzeyde duyarsızlaşmaya, %39’unun ise düşük kişisel başarı düzeyine sahip olduğu saptanmıştır (Abdelghani vd., 2020). Türkiye’de yapılan bir çalışmada katılımcıların ortalamasının üzerinde bir tükenmişlik düzeyinde oldukları ortaya konulmuştur (Yıldırım ve Solmaz, 2020). Covid-19 tanılı hastalara bakım veren yoğun bakım hemşireleri ile gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, katılımcıların yüksek bir tükenmişlik düzeyine sahip oldukları, tükenmişlik düzeyleri arttıkça yaşam doyumlarının anlamlı derecede azaldığı belirlenmiştir (Cin ve Hoşgör, 2020). İspanya’da yürütülen bir başka çalışmada, hekim ve hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri yükseldikçe algılanan stres ve şefkat yorgunluğu düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Tükenmişlik sadece hizmet alıcıları değil, örgütleri de olumsuz etkileyebilme potansiyeli dolayısıyla araştırmacıların üzerinde önemle durduğu konulardan birisidir (Uzun ve Mayda, 2020: 138). Zira depresyon ve tıbbi hata riski dolayısıyla tükenmişlik, hasta güvenliği üzerinde

olumsuz sonuçlar doğuran bir durumdur (Dimitriu vd., 2020). Ayrıca tükenmişlik düzeyi yükseldikçe, sağlık çalışanlarının daha düşük bir iş verimliliğine ve hizmet sunum kalitesine sahip oldukları da bilinmektedir (Hoşgör ve Gün, 2020: 294). Dolayısıyla tükenmişlik olgusunun, erken evrede teşhis edilip acilen tedavi edilmesi gereken çok boyutlu ciddi bir sorun olduğunu ifade etmek mümkündür.

1.3. Pandemi Döneminde Hastane Çalışanlarında Tükenmişlik ve Covid-19 Korkusu İlişkisi

Literatürdeki daha önceki çalışmalar incelendiğinde hastane personelinin Covid-19 korkusunun; stres, anksiyete, madde kullanımı (Gritsenko vd., 2020), belirsizlik riski (Bakioğlu vd., 2020), intihar girişimi (Sher, 2020), panik (Nicomedes ve Avila, 2020), damgalanma ve dışlanma (Zhang vd., 2020), irrasyonel ve muğlak düşünceler (Ahorsu vd., 2020) üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Fakat Covid-19 korkusu ile tükenmişlik sendromu arasındaki ilişki ve etkileri hastane çalışanları kapsamında ele alan sınırlı sayıda çalışmanın varlığı dikkat çekmektedir.

Uluslararası literatür incelendiğinde; Çin Wuhan’da yapılan bir çalışmada, hastane personelinin Covid-19 korku düzeyleri arttıkça duygusal tükenmede artma, duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusunda azalma olduğu tespit edilmiştir (Hu vd., 2020). Benzer şekilde Mısır’da gerçekleştirilmiş bir çalışmada katılımcıların Covid-19 korkuları ile anksiyete, depresyon ve tükenmişlik düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Abdelghani vd., 2020).

Ulusal literatür incelendiğinde; acil sağlık personelinin katılımıyla yapılmış olan bir çalışmada, katılımcıların Covid-19 korkusu düzeyleri ile tükenmişlik sendromu düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur (Yakut vd., 2020). Buna paralel olarak Arpacıoğlu vd. (2021) tarafından sağlık sektörü kapsamında yapılmış bir diğer çalışmada da, bireylerin Covid-19 korkusu düzeyleri ile tükenmişlik sendromu düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu rapor edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada, mevcut alan yazındaki boşluğa katkı sunmak amacıyla, hastane çalışanlarının Covid-19 korkuları ve tükenmişlik sendromları arasındaki ilişki ve etkiler ele alınmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Tasarımı ve Yöntem

Kesitsel türdeki bu çalışmanın verileri 2021 yılı Şubat ayının ikinci yarısında İstanbul’daki bir hastanede görev yapmakta olan katılımcılardan toplanmıştır. Veriler, Google Formlar altyapısı vasıtasıyla hazırlanan bir e-anket yardımıyla toplanmıştır. Kolayda örnekleme yönteminin kullanıldığı çalışmanın örneklemini 244 hastane çalışanı (sağlık personeli ve idari personel) oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında “Tanımlayıcı Bilgi Formu”, “Covid-19 Korkusu Ölçeği” ve “Tükenmişlik Sendromu Ölçeği” kullanılmıştır.

2.2.1. Tanımlayıcı Bilgi Formu

Mevcut literature bağlı kalınarak hazırlanan tanımlayıcı bilgi formu; cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, mesleki unvan ve Covid-19 pozitif tanısı alıp almama durumu ismindeki altı adet değişkenden oluşmaktadır.

2.2.2. Covid-19 Korkusu Ölçeği

Ahorsu vd. (2020) tarafından geliştirilmiş olan bu ölçeğin Türkçe diline geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Ladikli vd. (2020) tarafından yapılmıştır. 7 maddelik ölçek tek bir boyuta sahiptir. 5’li Likert türündeki orijinal ölçeğin Cronbach’s Alfa iç güvenilirlik katsayısı 0,82, Türkçe’ye uyarlanmış versiyonununsa 0,86’dır. Katılımcıların ölçek ortalamalarının artması, Covid-19 korku düzeylerinin yükseldiği şeklinde yorumlanmaktadır.

2.2.3. Tükenmişlik Sendromu Ölçeği

Pines (2005) tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin Türkçe diline geçerlik ve güvenilirliği Tümkaya vd. (2009) tarafından yapılmıştır. 10 maddelik ölçek tek bir boyuta sahiptir. 7’li Likert türündeki orijinal ölçeğin Cronbach’s Alfa iç güvenilirlik katsayısı 0,85, Türkçe’ye uyarlanmış versiyonununsa 0,91’dir. Katılımcıların ölçek ortalamalarının artması, tükenmişlik düzeylerinin yükseldiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçek puanlarının aralıkları ve anlamları şu şekildedir: $\leq 2,4$ düşük tükenmişlik düzeyi; 2,5-3,4: potansiyel tükenmişlik riski düzeyi; 3,5-4,4: deneyimlenen tükenmişlik düzeyi; 4,5-5,4: ciddi tükenmişlik sorunları; $\geq 5,5$: acil profesyonel yardımın gerekli olduğu tükenmişlik düzeyi.

2.3. Etik Onam

Etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirilen çalışmanın etik kurul onayı, Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan alınmıştır (Karar Tarihi: 12.02.2021, Karar Sayısı: 2021-18). Buna ek olarak T.C. Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformu’ndan da çevrimiçi olarak izin alınmış ve Bakanlık başvurusu uygun olarak değerlendirmiştir.

2.4. İstatistiksel Analizler

Çalışma verilerinin analizi SPSS V.22 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Basıklık ve çarpıklık değerleri sonucunda verilerin normal dağılıma uygun olduğu belirlenmiş ve dolayısıyla tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra parametrik testlerden t ve ANOVA testleri, Pearson Korelasyon ve Basit Regresyon Analizleri kullanılmıştır. Veriler %95 güven aralığında ve $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

2. BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Nitelikleri (n: 244)

Değişkenler	Gruplar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	161	66,0
	Erkek	83	34,0
Medeni Durum	Bekâr	79	32,4
	Evli	165	67,6
Yaş	20-34	58	23,8
	35-49	155	63,5
	50-65	31	12,7
Ortalama ± SS	39,8 ± 8,6		
Eğitim Düzeyi	İlkokul	10	4,1
	Ortaokul	19	7,8
	Lise	34	13,9
	Lisans	83	34,0
	Lisansüstü	98	40,2
Mesleki Unvan	Sağlık Personeli	147	60,2
	İdari Personel	97	39,8
Covid-19 Pozitif Tanısı Alma Durumu	Evet	49	20,1
	Hayır	195	79,9

Katılımcıların tanımlayıcı niteliklerinin yer aldığı Tablo 1 incelendiğinde; %66'sının kadın, yaklaşık %68'inin evli, %63,5'inin 35-49 yaş aralığında, %40,2'sinin lisansüstü eğitim düzeyinde, %60,2'sinin sağlık personeli ve yaklaşık %80'inin Covid-19 pozitif tanısı almadığı görülmektedir. Ayrıca, katılımcıların yaş ortalamasının $39,8 \pm 8,6$ olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 2. Ölçeklerle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler ve Göstergeler

	Covid-19 Korkusu Ölçeği*	Tükenmişlik Sendromu Ölçeği**
n	244	244
Ölçek Madde Sayısı	7	10
Minimum-Maksimum	1-5	1-7
Ortalama ± Standart Sapma	2,69 ± 0,90	2,83 ± 0,80
Cronbach' Alfa Katsayısı	0,894	0,924
Çarpıklık	0,259	0,971
Basıklık	-0,276	0,495

*1,00-1,80: Çok Düşük; 1,81-2,60: Düşük; 2,61-3,40: Orta; 3,41-4,20: Yüksek; 4,21-5,00: Çok Yüksek

** ≤2,4: Çok Düşük; 2,5-3,4: Potansiyel Risk; 3,5-4,4: Deneyimlenen Tükenmişlik; 4,5-5,4: Ciddi Tükenmişlik; ≥5,5: Profesyonel Yardım Gerekli.

Ölçeklere ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve göstergelerin yer aldığı Tablo 2 incelendiğinde; katılımcıların orta düzeyde (2,69 ± 0,90) bir Covid-19 korkusuna ve potansiyel tükenmişlik riskine (2,83 ± 0,80) sahip oldukları görülmektedir. 0,89-0,92 aralığında değişen Cronbach Alfa katsayıları, ölçeklerin yüksek bir güvenirlik düzeyinde (Durmuş vd., 2011) olduklarını işaret etmektedir. -1 ile +1 aralığında yer alan çarpıklık ve basıklık değerleri ise verilerin normal bir dağılım sergilediğini (Tabachnick ve Fidell, 2007) ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Tükenmişlik Düzeylerine Göre Dağılımları

Tükenmişlik Düzeyleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çok düşük tükenmişlik düzeyi	114	46,7
Potansiyel tükenmişlik riski	68	27,9
Deneyimlenen tükenmişlik	34	13,9
Ciddi tükenmişlik sorunu	16	6,6
Profesyonel yardım gerekli	12	4,9

Katılımcıların tükenmişlik düzeylerine göre dağılımlarının yer aldığı Tablo 3 incelendiğinde; yaklaşık %47'sinin çok düşük tükenmişlik düzeyinde yer aldığı; yaklaşık %28'inin potansiyel tükenmişlik riski altında olduğu; yaklaşık %14'ünün tükenmişlik deneyimlediği; yaklaşık %7'sinin ciddi derecede tükenmişlik sorunu yaşadığı; yaklaşık %5'ininse tükenmişlik sendromuyla baş etmede profesyonel yardıma ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Tanımlayıcı Nitelikleri ile Ölçek Ortalamaları Arasındaki Farklar (t-Testi)

Katılımcıların Nitelikleri	Covid-19 Korku Ölçeği				Tükenmişlik Sendromu Ölçeği			
	Ortalama	Standart Sapma	t	p	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Cinsiyet								
Kadın	2,72	0,87	0,696	0,487	2,87	1,27	0,641	0,522
Erkek	2,63	0,95			2,76	1,21		
Medeni Durum								
Bekâr	2,63	0,85	-0,805	0,422	3,05	1,26	1,837	0,068
Evli	2,72	0,92			2,73	1,23		
Mesleki Unvan								
Sağlık Personeli	2,68	0,84	-0,144	0,886	2,87	1,25	0,601	0,548
İdari Personel	2,70	0,99			2,88	1,24		
Covid-19 Pozitif Tanısı Alma Durumu								
Evet	2,55	0,84	-1,197	0,232	2,86	1,16	0,172	0,864
Hayır	2,73	0,91			2,83	1,26		

Katılımcıların tanımlayıcı nitelikleri ile ölçek ortalamaları arasındaki farklara ilişkin t-testi sonuçlarının yer aldığı Tablo 4 incelendiğinde; Covid-19 Korku Ölçeği ve Tükenmişlik Sendromu Ölçeği ile katılımcıların cinsiyet, medeni durum, mesleki unvan ve Covid-19 pozitif tanısı alma alıp almama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 5. Katılımcıların Tanımlayıcı Nitelikleri ile Ölçek Ortalamaları Arasındaki Farklar (One-Way ANOVA Testi)

Katılımcıların Nitelikleri	Covid-19 Korku Ölçeği				Tükenmişlik Sendromu Ölçeği			
	Ortalama	Standart Sapma	F	p	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Yaş								
20-34	2,72	0,91			3,18	1,31		
35-49	2,68	0,89	0,038	0,963	2,78	1,20	3,640	0,028*
50-65	2,69	0,91			2,48	1,24		
Eğitim Düzeyi								
İlköğretim	3,10	1,05			2,87	1,65		
Ortaöğretim	2,93	1,13			2,88	1,40		
Lise	2,58	0,95	1,205	0,309	2,83	1,26	0,147	0,964
Lisans	2,72	0,84			2,90	1,20		
Lisansüstü	2,61	0,85			2,77	1,23		

* $p < 0,05$

Katılımcıların tanımlayıcı nitelikleri ile ölçek ortalamaları arasındaki farklara ilişkin ANOVA testi sonuçlarının yer aldığı Tablo 5 incelendiğinde; Covid-19 Korku Ölçeği ve Tükenmişlik Sendromu Ölçeği ile katılımcıların eğitim düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Diğer yandan katılımcıların Covid-19 korku düzeyi ortalamalarıyla yaş tanımlayıcı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmamışken, tükenmişlik sendromu ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık ortaya konulmuştur ($p < 0,05$). Gerçekleştirilen Tukey post-hoc testi sonucunda bu anlamlı farklılığın 50-65 yaş grubuna kıyasla 20-34 yaş grubundaki bireylerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla göreceli olarak daha genç yaş grubunda yer alan hastane çalışanlarının tükenmişlik sendromundan daha fazla muzdarip oldukları ifade edilebilir.

Tablo 6. Covid-19 Korkusu ve Tükenmişlik Sendromu Ölçekleri Arasındaki İlişki

	Ölçekler	Tükenmişlik Sendromu
	Pearson Korelasyon	0,473**
Covid-19 Korkusu	P	0,000
	n	244

** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Ölçekler arasındaki ilişkiyi gösteren Tablo 6 incelendiğinde; Covid-19 korkusu ve tükenmişlik sendromu ölçekleri arasında orta düzeyde ($r: 0,473$) pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle hastane çalışanlarının Covid-19 korkusu düzeyleri arttıkça, tükenmişlik sendromu düzeyleri de yükselmektedir.

Tablo 7. Tükenmişlik Sendromu Üzerinde Covid-19 Korkusunun Etkisi

Ölçekler	B	Standardize Hata	Beta	t	p
(Sabit)	1,067	0,223		4,780	0,000
Covid-19 Korkusu	0,657	0,079	0,473	8,348	0,000
r: 0,473		R²: 0,224		F: 69,682 (p<0,00)	

Bağımlı değişken: Tükenmişlik Sendromu

Basit regresyon analizi bulgularının yer aldığı Tablo 7 incelendiğinde; katılımcıların tükenmişlik sendromu düzeyleri üzerinde Covid-19 korkusunun 0,224'lük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle hastane çalışanlarının Covid-19 korkusu düzeylerindeki bir birimlik artış, tükenmişlik düzeyleri üzerinde %22,4'lük bir artışa yol açmaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Covid-19 korkusu ve tükenmişlik sendromu ilişkisinin incelendiği bu çalışma, sağlık ve sağlık dışı görev unvanlarıyla faaliyet gösteren 244 hastane çalışanının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların orta düzeyde bir Covid-19 korkusu deneyimledikleri ortaya konulmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında Covid-19 hastalığının aşısının bulunmuş olmasının ve sağlık çalışanlarının büyük bir çoğunluğunun aşılanmış olmasının etkilerinden söz edilebilir.

Sağlık profesyonelleri başta olmak üzere farklı görev unvanlarındaki tüm hastane personeli; korku, anksiyete, depresyon ve tükenmişlik gibi psikolojik semptomlara karşı daha savunmasızdır. Çünkü onlar, Covid-19 pozitif şüphesi olan ve/veya kesin tanı konmuş hastalarla doğrudan temas etmekte veya bu türden hastalar/hasta yakınları ile aynı ortamda bulunmaktadır. Ayrıca aşırı iş yükü, izolasyon, koruyucu ekipman eksikliği ve yüksek enfeksiyon oranları bu türden psikolojik yükleri daha da artırabilmektedir (Kang vd., 2020). Örneğin; Sakib vd. (2021) tarafından Bangladeş'te yapılan bir çalışmada, bir hafta boyunca aynı koruyucu ekipmanı kullanmak zorunda kalan sağlık çalışanlarının daha yüksek bir Covid-19 korkusu düzeyinde oldukları saptanmıştır.

Mora-Magaña vd. (2020) tarafından 231 sağlık çalışanının katılımıyla yürütülmüş olan bir çalışmada, katılımcıların %30,3'ünün Koronafobik olduğu tespit edilmiştir. Covid-19 pandemisi döneminde Çin'de yapılan bir çalışmada, sağlık profesyonellerinin %70'den fazlasının korku deneyimledikleri rapor edilmiştir (Lu vd., 2020). Majed vd. (2020) tarafından 386 dış hekimisi üzerinde Pakistan'da yapılan bir çalışmada da, dış hekimlerinin Covid-19 korku düzeylerinin oldukça yüksek çıktığı raporlanmıştır. Literatürde ortalamanın üzerinde ve yüksek bir Covid-19 korkusu düzeyini raporlayan çalışmalar da mevcuttur (Labrague ve de los Santos, 2020; Bakioğlu vd., 2020; Özgünay vd., 2021). Dolayısıyla bu çalışma kapsamında elde edilen verilerin genel itibarıyla ulusal ve uluslararası literatürle farklılık gösterdiği ortadadır.

Covid-19 pandemisi döneminde gerçekleştirilen bu mevcut çalışmada, katılımcıların dörtte birinden fazlasının potansiyel bir tükenmişlik riskine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Yaklaşık %5'ininse profesyonel bir yardım alması gerektiği tespit edilmiştir. Özellikle pandemi döneminde yoğun çalışma temposu, her gün onlarca ölüm vakasıyla karşılaşma durumu, sevdiklerinin ölümüne tanık olma gibi yıkıcı yaşam deneyimleri, virüs dolayısıyla hane halkından izole bir yaşam sürme gibi daha pek çok faktörün sağlık çalışanlarının tükenmişlik düzeylerini artırdığı belirtilebilir.

Konuyla ilgili olarak Covid-19 döneminde İtalya'da yapılan bir çalışmada, sağlık personelinin %35,7'sinin orta düzeyde, %31,9'unun ise ciddi düzeyde duygusal tükenmişliğe sahip olduğu ortaya konulmuştur (Giusti vd., 2020). Mısır'daki hekimler üzerinde gerçekleştirilmiş bir çalışmada, katılımcıların %20'sinin yüksek düzeyde duygusal tükenmişliğe, %71'inin yüksek düzeyde duyarsızlaşmaya, %39'unun ise düşük kişisel başarı düzeyine sahip olduğu rapor edilmiştir (Abdelghani vd., 2020). Türkiye'de yapılan bir çalışmada, alan yazından farklı olarak pandemi döneminde hekimlerin düşük bir tükenmişlik düzeyinde oldukları ortaya konulmuştur (Dinibütün, 2020). Murat vd. (2020) tarafından 705 hemşire üzerinde yürütülen bir başka çalışmada, hemşirelerin yüksek bir tükenmişlik düzeyinde oldukları sonucuna varılmıştır. Buradan hareketle, literatürde mevcut çalışmanın sonuçlarıyla benzeşen ve farklılaşan araştırma sonuçlarının olduğunu belirtmek mümkündür.

Çalışma kapsamındaki hastane çalışanlarının cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki unvan ve Covid-19 pozitif tanısı alıp almama durumlarından oluşan tanımlayıcı nitelikleri ile Covid-19 korkusu ölçeği arasında istatistiksel açıdan herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığı ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu durum, ele alınan örneklem grubu için Covid-19 korkusu ölçeği açısından farklı tanımlayıcı değişkenlerin göz önünde bulundurulabileceğini işaret etmesi bakımından önemlidir. Literatür incelendiğinde, bu çalışma sonuçlarına paralel olarak Ahorsu vd. (2020)'nin çalışmasında da cinsiyet ile Covid-19 korkusu arasında anlamlı bir farklılık görülmediği saptanmışken; Majed vd. (2020) ile Broche-Pérez vd. (2020)'nin çalışmalarındaysa erkeklere kıyasla kadınların daha yüksek bir Koronafobiye sahip oldukları belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer olarak Doshi vd. (2020)'nin çalışmasında medeni durumla; Haktanır vd. (2020) ile Ahorsu vd. (2020)'nin çalışmalarındaysa yaş ile Covid-19 korkusu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bir diğer yandan orta yaş grubundaki bireylere kıyasla genç yetişkinlerin ve yaşlıların daha yüksek bir Covid-19 korku düzeyinde olduğunu ortaya koyan bir çalışma da mevcuttur (Majed vd., 2020). Bu çalışma sonuçlarından farklı olarak, Haktanır vd. (2020)'nin çalışmasındaysa eğitim düzeyi ile Koronafobi arasında anlamlı bir ilişki olduğu, eğitim düzeyi düşük olan bireylerin daha fazla Covid-19 korkusu algıladıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu çalışma sonuçlarından farklı olarak Majed vd. (2020)'nin çalışmasında Covid-19 korkusu ile mesleki unvan arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu anlamlı farkın uzmanlığı olmayan diş hekimlerinden kaynaklandığı ortaya konulmuştur.

Çalışma kapsamında, en genç yaş grubunu temsil eden 20-34 yaş aralığındaki bireylerin daha yüksek ve anlamlı düzeyde tükenmişlik deneyimledikleri ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu sonuçlar ışığında, yaşlılara kıyasla gençlerin tükenmişlik sendromuna daha yatkın oldukları

ifade edilebilir. Öte yandan bu durum, ele alınan örneklem grubu için tükenmişlik sendromu ölçeği açısından farklı tanımlayıcı değişkenlerin göz önünde bulundurulabileceğini işaret etmesi bakımından önemlidir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlara paralel olarak, Dinibütün (2020) tarafından sağlık sektöründe yapılan bir çalışmada tükenmişlik düzeyi ile cinsiyet ve medeni durum değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemişken; Ruiz-Fernández vd. (2020) tarafından 506 hekim ve hemşirenin katılımıyla İspanya'da gerçekleştirilen bir çalışmada ise mevcut çalışmadan farklı olarak kadınların anlamlı derecede daha yüksek bir tükenmişlik düzeyinde oldukları rapor edilmiştir. Dinibütün (2020)'ün çalışmasında ilginç bir sonuç olarak Covid-19 ile mücadelede aktif bir rolü olmayan hekimlerin, olanlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bir tükenmişlik düzeyine sahip oldukları rapor edilmiştir. Benzer şekilde Wu vd. (2020) tarafından Çin'de yapılan bir çalışmada da, Covid-19 ile mücadelede ön saflarda yer alan sağlık çalışanlarının, ön saflarda olmayanlara kıyasla daha düşük bir tükenmişlik düzeyine ve daha az enfekte olma kaygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu mevcut çalışmadaysa, doğrudan doğruya hasta ve/veya yakınlarıyla temas halinde olan sağlık çalışanları ve doğrudan teması olmayan idari personel arasında tükenmişlik düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır. Yoğun bakım hemşirelerinin yaşları ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmediğini raporlayan Cin ve Hoşgör (2020)'ün çalışmasının aksine, bu çalışmada 20-34 yaş grubundaki genç bireylerin, 50-65 yaş grubunda yer alan bireylerden göreceli olarak daha yüksek bir tükenmişliğe sahip oldukları ortaya konulmuştur. Mevcut çalışmada ortaya konulan sonuçlardan farklı olarak, Covid-19 pandemisi döneminde ön saflarda çalışan hemşireler üzerinde yapılan bir çalışmada; üniversite mezunu olan ve Covid-19 pozitif tanısı almış olan hemşirelerin nispeten anlamlı derecede daha yüksek bir tükenmişlik düzeyinde oldukları ortaya konulmuştur (Murat vd., 2020). Buradan hareketle, literatürde mevcut çalışmanın sonuçlarıyla örtüşen ve ayrışan bulguların yer aldığı belirtilebilir.

Sağlık ve sağlık dışı görev unvanlarıyla faaliyet gösteren katılımcılar vasıtasıyla gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda, katılımcıların Covid-19 korkusu düzeyleri ile tükenmişlik sendromu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer ifadeyle, hastane çalışanlarının Covid-19 virüsü kaynaklı korku düzeyleri arttıkça, tükenmişlik sendromu düzeylerinin de arttığı sonucuna varılmıştır. Regresyon analizi sonuçlarıysa, tükenmişlik sendromu üzerinde Covid-19 korkusunun %22,4'lük bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymasından dolayı önemlidir. Bu sonuçlar, hastane çalışanlarının Covid-19 korku düzeyindeki bir birimlik artışın, onların tükenmişlik düzeylerini 0,22 birim yükselttiği şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde, bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile örtüşen ulusal ve uluslararası araştırma sonuçlarının olduğu bilgisine erişilmektedir (Yakut vd., 2020; Arpacıoğlu vd., 2021; Hu vd., 2020; Abdelghani vd., 2020). Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, hastane çalışanlarının tükenmişlik ve Covid-19 korkusu düzeylerini en aza indirmek için çok yönlü eğitim programları ve kriz yönetimi politikalarını içeren planların devreye sokulması önerilebilir. Buna ek olarak, toplumsal bağışıklanmada oldukça önemli bir yeri olan aşılama çalışmalarına ivme kazandırılması, hizmet sunucu ve hizmet alıcı ilişkilerini daha güvenli bir düzeye yükselteceği gibi, hastane çalışanlarının Covid-19'a yakalanma

korkularını ile tükenmişlik düzeylerini de en aza çekebilecektir. Literatürde örneklemini sağlık hizmet sunucularının oluşturduğu çok sayıda araştırma olmasına rağmen, sağlık dışı unvanlarda çalışan hastane personeli üzerinde sınırlı sayıda çalışma vardır. Dolayısıyla gelecekte konuyla ilgili çalışmalar yapmayı planlayan araştırmacılara, çalışmalarına bu örneklem grubunu da dâhil etmeleri ve araştırmalarını daha büyük örneklem hacimlerinde yapmaları önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Abdelghani, M., El-Gohary, H. M., Fouad, E., & Hassan, M. S. (2020). Addressing the relationship between perceived fear of COVID-19 virus infection and emergence of burnout symptoms in a sample of Egyptian physicians during COVID-19 pandemic: a cross-sectional study. *Middle East Current Psychiatry*, 27(70), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s43045-020-00079-0>
- Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020) The Fear of COVID19 Scale: development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>
- Arpacıoğlu, S., Baltalı, Z., & Ünübol, B. (2021). COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, Covid korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörler. *Cukurova Medical Journal*, 46(1), 88-100. <https://doi.org/10.17826/cumj.785609>
- Bakioğlu, F., Korkmaz, O., & Ercan, H. (2020). Fear of COVID-19 and positivity: Mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00331-y>
- Bradley, M., & Chahar, P. (2020). Burnout of healthcare providers during COVID-19. *Cleveland Clinic Journal of Medicine*, 1-3. <https://doi.org/10.3949/ccjm.87a.ccc051>
- Broche-Pérez, Y., Fernández-Fleites, Z., Jiménez-Puig, E., Fernández-Castillo, E., & Rodríguez-Martin, B. C. (2020). Gender and fear of COVID-19 in a Cuban population sample. *International journal of mental health and addiction*, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00343-8>
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Cin, S., & Hoşgör, H. (2020). Covid-19 tanılı hastalara bakım veren yoğun bakım hemşirelerinin yaşam doyumu ve tükenmişlik düzeyleri. *Sağlık Bilimleri-Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler* (Ed: Demir, H., & Başkan, C.). IVPE Yayıncılık, Cetinje-Karadağ.

- Çakır, Ö., & Tanğ, Y. (2018). Türkiye’de sağlık çalışanlarında tükenmişlik sendromu: bir meta analiz çalışması. *Is, Guc: The Journal of Industrial Relations & Human Resources*, 20(4), 43-60.
- Dimitriu, M. C., Pantea-Stoian, A., Smaranda, A. C., Nica, A. A., Carap, A. C., Constantin, V. D., ... & Socea, B. (2020). Burnout syndrome in Romanian medical residents in time of the COVID-19 pandemic. *Medical Hypotheses*, 144, 109972. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2020.109972>
- Dinibütün, S. R. (2020). Factors associated with burnout among physicians: An evaluation during a period of COVID-19 pandemic. *Journal of Healthcare Leadership*, 12, 85-94. <https://doi.org/10.2147/JHL.S270440>
- Doshi, D., Karunakar, P., Sukhabogi, J. R., Prasanna, J. S., & Mahajan, S. V. (2020). Assessing coronavirus fear in Indian population using the fear of COVID-19 scale. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00332-x>
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S., & Çinko, M. (2011). Sosyal bilimlerde spss’le veri analizi. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Giusti, E. M., Pedroli, E., D’Aniello, G. E., Badiale, C. S., Pietrabissa, G., Manna, C., ... & Molinari, E. (2020). The psychological impact of the COVID-19 outbreak on health professionals: a cross-sectional study. *Frontiers in Psychology*, 11:1684. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01684>
- Gritsenko, V., Skugarevsky, O., Konstantinov, V., Khamenka, N., Marinova, T., Reznik, A., & Isralowitz, R. (2020). COVID 19 fear, stress, anxiety, and substance use among Russian and Belarusian university students. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-7. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00330-z>
- Haktanır, A., Seki, T., & Dilmaç, B. (2020). Adaptation and evaluation of Turkish version of the fear of COVID-19 scale. *Death Studies*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1773026>
- Hoşgör, H., & Gün, İ. (2020). Mobbing ve tükenmişlik arasındaki ilişki: bir meta analiz çalışması. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 290-314.
- Hoşgör, H., Dörttepe, Z. Ü., & Sağcan, H. (2020). Acil sağlık hizmetleri çalışanlarında covid-19 anksiyetesi ve mesleki performans ilişkisinin tanımlayıcı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 865-886. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.793641>
- Hu, D., Kong, Y., Li, W., Han, Q., Zhang, X., Zhu, L. X., ... & Zhu, J. (2020). Frontline nurses’ burnout, anxiety, depression, and fear statuses and their associated factors during the COVID-19 outbreak in Wuhan, China: A large-scale cross-sectional

- study. *EClinicalMedicine*, 24, 100424, 1-10
<https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100424>
- Johns Hopkins University, Coronavirus Resource Center (2021).
<https://coronavirus.jhu.edu/map.html>
- Kang L, Li Y, Hu S, Chen M, Yang C, Yang BX, et al. The mental health of medical workers in Wuhan, China dealing with the 2019 novel coronavirus. *Lancet Psychiatry*. 2020;7:e14. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30047-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30047-X)
- Labrague, L. J., & de Los Santos, J. A. A. (2020). Fear of Covid-19, psychological distress, work satisfaction and turnover intention among frontline nurses. *Journal of Nursing Management*, 1-9. <https://doi.org/10.1111/jonm.13168>
- Ladikli, N., Bahadır, E., Yumuşak, F. N., Akkuzu, H., Karaman, G., & Türkkkan, Z. (2020). Kovid-19 korkusu ölçeği'nin türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *International Journal of Social Science*, 3(2), 71-80.
- Lee, S. A., Jobe, M. C., Mathis, A. A., & Gibbons, J. A. (2020). Incremental validity of coronaphobia: Coronavirus anxiety explains depression, generalized anxiety, and death anxiety. *Journal of anxiety disorders*, 74, 102268. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102268>
- Lu W, Wang H, Lin Y, Li L. (2020). Psychological status of medical workforce during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Psychiatry Res*. 2020:112936. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112936>
- Majeed, M. M., Sarwar, H., & Ramzan, Z. (2021). The Psychology of Coronavirus Fear: Are Dentists of Pakistan Suffering from Corona-Phobia?. *Journal of Pakistan Dentist Association*, 30(1), 1-6. <https://doi.org/10.25301/JPDA.301.1>
- Martínez-López, J. Á., Lázaro-Pérez, C., Gómez-Galán, J., & Fernández-Martínez, M. D. M. (2020). Psychological impact of COVID-19 emergency on health professionals: Burnout incidence at the most critical period in Spain. *Journal of Clinical Medicine*, 9(9), 3029. <https://doi.org/10.3390/jcm9093029>
- Maslach, C., Schanfeld, W. B., Leiter, M. R. (2001). Job burnout. *Annual Review Psychology*, 52, 397-422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Mora-Magaña, I., Lee, S. A., Maldonado-Castellanos, I., Jiménez-Gutierrez, C., Mendez-Venegas, J., Maya-Del-Moral, A., ... & Jobe, M. C. (2020). Coronaphobia among healthcare professionals in Mexico: A psychometric analysis. *Death Studies*, 1-10. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1808762>
- Murat, M., Köse, S., & Savaşer, S. (2020). Determination of stress, depression and burnout levels of front-line nurses during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Mental Health Nursing*. <https://doi.org/10.1111/inm.12818>

- Nicomedes, C. J. C., & Avila, R. M. A. (2020). An analysis on the panic during COVID-19 pandemic through an online form. *Journal of affective disorders*, 276, 14-22. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.06.046>
- Özgünay, S. E., Akça, F., Karasu, D., Eminoğlu, S., & Gamlı, M. (2021). Coronavirüs (COVID-19) pandemi sürecinde, anesteziistlerin yaşadıkları korku düzeyleri ve profilaksi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Journal of Anesthesiology and Reanimation Specialists' Society*, 29(1), 25-31. <https://doi.org/10.5222/jarss.2021.40412>
- Paksoy, H. M. (2020). Covid-19 pandemisi ile oluşan korku ve davranışlara inancın etkisi üzerine bir araştırma: Türkiye örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 135-155.
- Pines, A. M. (2005). The burnout measure short version (BMS). *International Journal of Stress Management*, 12(1), 78-88. <https://doi.org/10.1037/1072-5245.12.1.78>
- Ruiz-Fernández, M. D., Ramos-Pichardo, J. D., Ibáñez-Masero, O., Cabrera-Troya, J., Carmona-Rega, M. I., & Ortega-Galán, Á. M. (2020). Compassion fatigue, burnout, compassion satisfaction and perceived stress in healthcare professionals during the COVID-19 health crisis in Spain. *Journal of clinical nursing*, 29(21-22), 4321-4330. <https://doi.org/10.1111/jocn.15469>
- Sakib, N., Akter, T., Zohra, F., Bhuiyan, A. I., Mamun, M. A., & Griffiths, M. D. (2021). Fear of COVID-19 and depression: a comparative study among the general population and healthcare professionals during COVID-19 pandemic crisis in Bangladesh. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00477-9>
- Sher, L. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on suicide rates. *QJM: An International Journal of Medicine*, 113(10), 707-712. <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa202>
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA*. Thomson/Brooks/Cole.
- Talae, N., Varahram, M., Jamaati, H., Salimi, A., & Attarchi, M. (2020). Stress and burnout in health care workers during COVID-19 pandemic: Validation of a questionnaire. *Journal of Public Health: From Theory to Practice*, 1-6. <https://doi.org/10.1007/s10389-020-01313-z>
- Tümkiye, S., Sabahattin, Ç, & Çavuşoğlu, I. (2009). Tükenmişlik ölçeği kısa versiyonu'nun Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 387-398.
- Uzun, L. N., & Mayda, A. S. (2020). Hemşirelerde tükenmişlik düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: bir üniversite hastanesi örneği. *Konuralp Tıp Dergisi*, 12(1), 137-143. <https://doi.org/10.18521/ktd.493186>

- Wu, Y., Wang, J., Luo, C., Hu, S., Lin, X., Anderson, A. E., ... Qian, Y. (2020). *A comparison of burnout frequency among oncology physicians and nurses working on the front lines and usual wards during the COVID-19 epidemic in Wuhan, China. Journal of Pain and Symptom Management.* <https://doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2020.04.008>
- Yakut, E., Kuru, Ö., & Güngör, Y. (2020). Sağlık personelinin covid-19 korkusu ile tükenmişliği arasındaki ilişkide aşırı iş yükü ve algılanan sosyal desteğin etkisinin yapısal eşitlik modeliyle belirlenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 24(83), 241-262.
- Yıldırım, M., & Solmaz, F. (2020). COVID-19 burnout, COVID-19 stress and resilience: Initial psychometric properties of COVID-19 Burnout Scale. *Death Studies*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1818885>
- Zhang, J., Wu, W., Zhao, X., & Zhang, W. (2020). Recommended psychological crisis intervention response to the 2019 novel coronavirus pneumonia outbreak in China: a model of West China Hospital. *Precision Clinical Medicine*, 3(1), 3-8. <https://doi.org/10.1093/pcmedi/pbaa006>